

SZÉPIRODALOM A HITOKTATÁSBAN

Kerepeszki Anikó

Evangelikus Hittudományi Egyetem
doktorandusz
E-mail: aniko.kerepeszki@lutheran.hu

DOI: 10.56037/978-963-380-281-6.23

A tanulmány bemutatja a bibliarecepció főbb típusait, és arra keresi a választ, hogy a hitoktató milyen módszereket leshet el a költőktől, íróktól. Az interdiszciplináris szemlélet felől megközelítve a hitoktatást, kézenfekvő a hittanórán segítségül hívni az irodalmat (ahogyan ez fordítva is gyümölcsöző) annak érdekében, hogy idővel kialakuljon egy holisztikus szemléletmód a tanulóknál, és képesek legyenek nagyobb összefüggéseket is átlátni. Így nagyobb lesz az esély arra, hogy a hittanórán elsajátított ismeret ne csupán lexikális tudás maradjon, hanem beépüljön a gondolkodásmódba, a személyes viselkedésbe, és készség szintjén a keresztény életvezetés részévé váljon. Ezt a tanulmány részletesebben Babits Mihály Jónás könyvének teológiai értelmezésén keresztül mutatja be.

Kulcsszavak: szépirodalom / hitoktatás / interdiszciplináris szemlélet / bibliarecepció / Jónás próféta könyve / Babits Mihály: Jónás könyve

LITERARY FICTION IN RELIGIOUS EDUCATION

The paper presents the main types of biblical reception and seeks to answer the question of what methods religious educators can learn from poets and writers. Approaching faith education from an interdisciplinary perspective, it is useful to draw on literature in the RE classroom (as it is fruitful the other way round) in order to develop a holistic perspective in the students over time, and to enable them to see the bigger picture. This means that knowledge acquired in the religious education classroom will not remain mere lexical knowledge, but will be incorporated into the way of thinking, personal behaviour and become part of Christian life as a skill. This is presented in more detail in this paper through a theological interpretation of *Jónás könyve* (*The Book of Jonah*) by Mihály Babits.

Keywords: fiction / RE / interdisciplinary approach / biblical reception / Book of Jonah / 'The Book of Jonah' by Mihály Babits

Interdiszciplináris szemlélet

Az iskolai tantárgyak között a hittan különleges helyzetben van – ezt minden lelkész és hitoktató tapasztalja. Egyrészt az órarendben szereplő óra az egyházi oktatási intézményekben, ahogyan a hit- és erkölcsstan is az a nem egyház által fenntartott általános iskolákban. Másrészt mégis egy kicsit más, mint a többi tantárgy. Ezt jelzi sok iskola azzal, hogy alsó tagozat végén (hiszen elsőben és másodikban általában mindenből szövegesen értékelik a kisdíjak teljesítményét), sőt felsőben is, amikor más tantárgyból osztályzatot kapnak a tanulók, hit- és erkölcsstanból csupán szöveges értékelést, amely sokszor csak „megfelelt” vagy „nem felelt meg”.

A hittanra különösen is igaz, hogy nemcsak tantárgyat tanítunk, a vallásos nevelésnek az is a célja, hogy a hittan ne csak egy tantárgy maradjon, hanem jó esetben a tanórán elsajátított tudás, készség az életvezetés részévé váljon. Természetesen ez alapvetően a többi tantárgya is igaz, hiszen az iskolákban az oktatás mellett nevelőmunka is folyik, ezenkívül a gondolkodásmód és a problémamegoldás sem sorolható be különböző tantárgyakhoz, hanem átfogó szinten kell, hogy megjelenjen.

Ugyanakkor a tantárgyi programok tantárgyakba sorolják a különböző tudományterületekről származó információkat, strukturálják is azokat, ezáltal pedig éles határt húznak a különböző területek között, ezzel megnehezítve az összefüggések felismerését.

Ezért egyre gyakrabban találkozni az interdiszciplináris szemlélettel, sőt a tantárgyi integráció gondolatával – például a természettudomány tantárgy esetében, amelynek célja a komplex látásmód kialakítása, és ennek érdekében integrál több természettudományos tantárgyat. Ezt a „komplex szemléletmóddal oktatott, a természettudományos műveltséget bővítő integrált természettudomány tantárgyat” 11. évfolyamon választhatják a kötelezően választandó természettudományos tantárgyak közül azok tanulók, akik nem tanulnak emelt óraszámú vagy fakultáción természettudományos tantárgyat.¹

De a *Nemzeti alaptanterv* az idegennyelv-tanítás esetében is kiemeli az interdiszciplináris szemléletet, amelynek segítségével a tanulók fel tudják használni a más tantárgyak keretében szerzett ismereteiket, valamint fordítva: a más tantárgyak tudásanyagának bővítése során építhetnek a nyelvtudásukra.² Ezenkívül még a drá-

¹ *Magyar Közlöny*, 2020/17. sz. 298. o.

² Uo. 314. o.

ma és a színház esetében beszél a NAT integrált oktatásról, amikor az más tantárgy keretén belül jelenik meg,³ valamint 5–6. évfolyamon a történelemtanítás keretén belül, amikor a magyar és az egyetemes történelem integráltan jelenik meg.⁴

Azonban máshol is alkalmazható az interdiszciplináris szemlélet – minél többször találkozunk egy gyermek a különböző tartalmakkal, annál inkább elsajátítja azokat, és ezen ismeretek mentén képes kapcsolatot létesíteni az egyéb tantárgyi tartalmak között. Ez a holisztikus szemlélet elősegíti azt is, hogy nagyobb összefüggéseket lásson át, illetve azt is, hogy készség szintjén sajátítsa el a tanultakat.

A hittannál, ahogyan tanulmányom lelegején említettem, különösen fontos, hogy az ne csak lexikális tudás maradjon, hanem beépüljön a gondolkodásmódba, a személyes viselkedésbe. Ugyanakkor tisztában kell lenni azzal is, hogy lexikális tudás nélkül mindez nem alakul ki a maga mélységében.

Az irodalom szintén olyan szövegekkel dolgozik, amelyek mélyebb jelentésrétegekkel is rendelkeznek (ezeket meg kell fejteni a szó szerinti jelentés mögött), és ezek szintén hatással lehetnek a gondolkodásmódra, a viselkedésre, egyrészt már azáltal, hogy bevonják az olvasót az értelmezésbe, az együtt gondolkodás folyamatába, illetve cselekvési mintát is nyújtanak – amelyeket érdemes követni, vagy éppen az ellenkezőjét mutatják meg: mi az, amit viszont kerülni kell. Az irodalmi és a teológiai hermeneutika nem áll olyan messze egymástól, az előbbi az utóbbinak fiatalabb, profán utóda. Hans Robert Jauss mondja ki az irodalmi hermeneutika és Jónás próféta könyve kapcsán, hogy az esztétikai tapasztalat nem ellentétes eleve a vallással.⁵ Ezért kézenfekvő a két tantárgy összekapcsolása, a másik segítségül hívása az adott tantárgy oktatása során.

Szépirodalmi bibliarecepció a tanórán

Georg Langenhorst a modern német irodalmat vizsgálta abból a szempontból, hogy a költői szövegek hogyan használják forrásként a Bibliát, és a modern költészet bibliarecepcióját hét főbb típusra osztotta. Az első típus az elmesélés – ez a legkevésbé művészi, hiszen csupán a bibliai történet elmondását, magyarázatát, összefoglalását jelenti, és nem igényel kreativitást.

A második a fantázia segítségével kiszínezett bemutatás, amelyet Langenhorst „pszichologizáló ecsetelésnek” nevez: ez a bibliai történet egyfajta kiszínezését vagy

³ Uo. 413. o.

⁴ Uo. 344. o.

⁵ JAUSS 1999, 373. o.

bővítését jelenti a fantázia segítségével, hogy segítse az értelmezést. Megtartja a bibliai jelentést, de lehetővé teszi a sajátos, kreatív megközelítést is, melyen keresztül sajátos jelentést is kaphatnak a szövegek. Ez az írói kreativitás a befogadót is értelmezésre ösztönzi.

A harmadik a perspektivikus elidegenítés. Itt a perspektíva- vagy nyelvi töréssel keresztül új megvilágításba kerül a bibliai szöveg, ezáltal többletjelentés, további jelentésréteg jön létre, és ez egyfajta feszültséget kelt. Sokszor egy mellékszereplő nézőpontján keresztül mutatja be a szerző a bibliai történetet, és így hoz létre feszültséget. A befogadó az apró mozaikokból, amelyek meg-megjelennek a mellékszereplő nézőpontjából bemutatott történetben, össze tudja rakni az eredeti bibliai történetet is. Ennek a recepciónak az érdeme, hogy a szokatlan perspektívából más megvilágításba kerül a bibliai szöveg, és ezáltal az olvasó rálátása is szélesebb körű lesz.

A negyedik a nyelvi elidegenítés, amely a sajátos megfogalmazáson, a szokatlan képeken és a szokatlan mondat-, szövegszerkesztésen (ilyen például az archaikus kifejezések használata) keresztül működik. Ez feszültségben áll a hétköznapi nyelvvel, és ez a kontraszt szintén új megvilágításba helyezi a bibliai szöveget. A modernség irodalma szívesen él ezzel az eszközzel.

Az ötödik típus az értelmezés, amely szinte mindig az előző típusokkal ötvözve jelenik meg, és az ellentét, a hangsúlyeltolódás vagy újraértelmezés eszközével él. Az újraértelmezés megcélozhatja a bibliai történet idejét vagy a jelent is, de a mondanivaló mindenképpen a költő, író tapasztalatain, illetve világlátásán átszűrődve jut el a befogadóhoz.

A hatodik az aktualizálás, amelynek során a szerző áthelyez egy ismert bibliai történetet, személyt a saját jelenébe. Az alapvető események, szereplői vonások ugyanazok maradnak, de a szerző korába, annak társadalmi összefüggéseibe helyezve jelennek meg. (Például a Jézusról szóló regények közül azok, amelyek ebbe a típusba tartoznak, arról szólnak, hogy ha Jézus ma megszületne, hogyan nézne ki, hogyan viselkedne, milyen közösségek vennék körül, stb.)

Végül az utolsó típus, a hetedik a szabad asszociáció, ahol a szerző a bibliai alakokat, motívumokat szabadon használja fel, azok csupán kiindulópontot jelentenek a mondanivaló megfogalmazásában. A Biblia tulajdonképpen a szabad asszociáción keresztül jelenik meg.⁶

Ezeket a módszereket a hitoktatás során is fel lehet használni – az első kettőt valószínűleg mindenki alkalmazza, amikor összefoglalja az adott bibliai történetet, vagy esetleg ki is színezi azt, főleg akkor, amikor az óvodás vagy kisiskolás korosztály figyelmét kell megragadni. De az egyes bibliai történetek szinte maguktól

⁶ LANGENHORST 2009, 237–241. o.

kínálják a perspektivikus elidegenítés módszerét a feldolgozásuk során, amikor egy mellékszereplő nézőpontjából ismerik meg a tanulók a történetet, ezzel egyfajta feszültséget is teremtve, ugyanakkor azzal, hogy más perspektívából közelítik meg a bibliai szöveget, nagyobb rálátásuk lesz az egészre. A tékozló fiúnál például adott az idősebb testvér nézőpontja, főként amikor felsőben vagy középiskolában újratanulják a tanulók a példázatot.

A többi közül a szabad asszociációt és az aktualizálást is alkalmazzuk, az előbbit általában a hittanórákon az elsajátítandó fogalmak, tartalmak felvezetésénél, az utóbbit az összefoglaláskor érdemes elővenni – például egy képzeletbeli interjú készítésénél óhatatlanul megjelennek a diákok megfogalmazásán keresztül az őket foglalkoztató kérdések, problémák; ha nem is olyan összefüggéshálóban, mint egy regényben.

Parafrázist is lehet írni hittanórán kreatív írásként, azonban ennél a típusnál kézenfekvő a szépirodalomból kölcsönözni az így megírt szöveget, és azt megvizsgálni, hogy milyen jelentésrétegekkel bővíti, esetleg mélyíti a bibliai történetet. Ugyancsak a költői szövegek esetében lehet segítségünkre a nyelvi elidegenítés, amely a bibliai beszédmódot felidézve, a hétköznapi beszédmóddal feszültségbe kerülve szintén új megvilágításba helyezheti a bibliai szöveget.

Egy konkrét példa

Példának Jónás próféta történetét választottam. Egyrészt, mert Jónás alakja több szerzőt megihletett,⁷ a legismertebb közülük Babits Mihály, aki 1938-ban írta meg a *Jónás könyve* című parafrázisát. Babits műve szorosán követi a bibliai Jónás próféta könyvét, Jónás történetét, azonban több helyen eltér a szöveghezűléstől, ilyenkor még inkább értelmez. Ezt a célt szolgálja a nyelvi elidegenítés is, amely egyrészt az archaikus, másrészt az erőteljes, úgynevezett expresszív kifejezéseken, harmadrészt a nyelvi humoron keresztül működik. Ezek az eszközök alkalmasak arra, hogy a figyelmet még inkább az elhívásra és az isteni kegyelemre irányítsák.

Másrészt 11. osztályban hittanból beilleszthető a próféta szolgálatot feldolgozó órák sorába a társadalom témakörénél, és irodalomból Babits *Jónás könyve* szintén a tizenegyedikes tananyag része, ezért érdemes megfontolni a két szöveg összekapcsolását. Míg hittanból a tanév elején kerülne sor az interdiszciplináris szemléletet szem előtt tartva a két alkotás, vagy legalábbis a költői alkotás egy részlete, addig

⁷ Babits elbeszélő költeményének előzménye volt például Batizi András *Jónás prófétának históriája*, Ambrus Zoltán *Ninive pusztulása* című műve és Arany Jánosnak a *Próféta-lomb* című kétsoros töredéke.

irodalomból a tanév végén,⁸ és az ismétlés, ha más fókusza is lenne a két tantárgyból adódóan, elősegítené az elmélyítést azzal, hogy irodalomórán felszínre kerülnének a hittanon elsajátított tartalmak, készségek, kompetenciák.

Harmadrészt, akármennyire is ismert Jónás próféta története, hittanból 4. és 8. osztályban kerül elő a tananyagban, érdemes órát szánni rá a 11. évfolyamon, azért is, mert ekkor már a diákok a pályaválasztás előtt állnak, a saját útjukat keresik, és az elhívás fogalmát most képesek igazán megérteni, sőt átérezni is; legalábbis érettebben tudják azt végiggondolni és a saját életükre vetíteni, mint nyolcadik osztályban.

A 11. osztályban már kivitelezhető módszer az összehasonlítás, ez a gondolkodásmódot is fejleszti, illetve irodalomból hasonló módon vetik majd össze a tanuló Babits parafrázisát a bibliai Jónás próféta könyvével, csak akkor nem a teológia felől közelítik majd meg. Viszont ha év elején hittanból igen, akkor irodalomból ismét felszínre kerülhetnek a teológiai szempontok, ha máshol nem, a diákok kérdéseiben.⁹

Valószínűleg nem jut idő egyik tantárgyból sem a részletes összehasonlításra, de a lényeges pontok kiemelésére, valamint a nyelvi elemek megvizsgálására igen. A következőkben ezeket fogom ismertetni.

Rögtön a címnél érdemes egy kissé elidőzni. Ha a két alkotást ebből a szempontból összevetjük, már fontos üzenetet hordoz az eltérés: Babits művéből hiányzik a próféta szó, így Jónás próféta egyszerű hétköznapi szereplővé válik, és ez azt a jelentést is hordozza – azontúl, hogy utal a főszereplőre –, hogy Jónás bárki, bármelyikünk lehet; ezzel közelebb kerülhet a tanulókhöz is. Annál is inkább, mert míg a bibliai szövegben csak fokozatosan derül fény arra, hogy Jónás miért menekül az Úr elől, miért nem vállalja a küldetést (csak a 4. fejezetben mondja ki, hogy Jónás már akkor tudta, amikor Tarsisba menekült, hogy Isten irgalmas és kegyelmes, türelmes, és nagy a szeretete, megbánja a rosszat – Jón 4,2), addig Babits már az elején elmondja: „...mivel rühellé a próféataságot.”¹⁰ A nyelvi elidegenítés itt az archaikus és expresszív „rühellé” kifejezéssel még inkább kiemeli az ember ellenállását és azt, hogy nem akar olyan feladatot vállalni, amely eleve kudarcra van ítélve. Azaz Jónás még inkább esendő emberként van feltüntetve.

Akárcsak akkor, amikor a Bibliában Jónás maga kéri, hogy vessék a tengerbe, hogy elcsendesedjen a vihar, ezzel azt is kifejezve, hogy Jónás tudja, az Úr elől felesleges

⁸ Babits munkássága sokszor a 12. osztály elejére kerül a gyakorlatban, azonban így is ugyanúgy lehetne építeni hittanból az irodalmi szövegre és irodalomból a hittanórákon elsajátított tudásra, kompetenciákra, és ez is keretet adna a feldolgozásnak.

⁹ Az ideális az lenne, ha a szaktanár a teológiai aspektust is elő tudná hívni, ezért izgalmas lenne az adott szaktanárok együttműködése, de arra mindenképpen számítani lehet, hogy a tanulóknak aktívizálódnak a hittanórán megismert, elsajátított szempontok.

¹⁰ BABITS 2019, 459. o.

menekülni. Babitsnál azonban inkább azt látjuk, hogy Jónás továbbra is távolítani akarja magát Istentől, úgy véli, a világ bűne nem az ő gondolja, hanem az Úr. Azt kéri, hogy hagyják megbújni a hajófenéken, vagy tegyék ki egy „magányos erdőszélre”, hogy Isten is elfeledje.¹¹ Ez kissé felidézi a kamaszos dacot, amely még nincs is olyan messze a tizenhét éves korosztálytól, hiszen csak nemrég ért véget náluk a nagykamaszkor (ha már véget ért, hiszen vannak, akik később érnek), és a saját útjukat keresik.

De a különbségek mellett a hasonlóságok is felhívják a figyelmet a lényeges elemekre. Mindkét alkotásban Isten egy cethalat rendel oda, hogy Jónás megmeneküljön; ahogyan az is közös, hogy a próféta három nap és három éjjel van a cet gyomrában. Azaz mindkettő üzenetet hordoz a gondviselő Istentről, ahogyan mind a kettőben ott rejlik a Jézussal való párhuzam, amely az Újszövetség felől értelmezhető. Hiszen Jézus maga beszél Jónás próféta jeléről, amikor jelt kívánnak tőle: „*Mert ahogyan Jónás három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, úgy lesz az Emberfia is a föld belsejében három nap és három éjjel.*” (Mt 12,40)

De a közös elemekben is ott rejlik a különbség. Babits kibővíti a bibliai szöveget, és az ott fellelhető ünnepélyesség helyett a humoros hatást keltő részletes naturalisztikus leírás kap szerepet: a hal gyöttri Jónást, és ő is a halat, de ott is a naturalizmus dominál, amikor a cet a szárazra kivetíti a prófétát: „...és akkor az Ur parancsolt a halnak, / ki Jónást a szárazra kivetette, / vért, zsirt, epét okádva körülötte.”¹²

A sokszor kiemelt leglényegesebb különbség a két alkotás között a niniveiek reakciójában van: míg a Bibliában Jónás szavára megtérnek, hisznek Istennek, zsákruhát öltönek és böjtölnek a királlyal egyetemben, sőt még az állatok is; addig Babitsnál nem történik meg az általános bűnbánat. A városban élők folytatják a korábbi tevékenységüket, mintha nem történt volna semmi: „...de az árusok csak tovább nevettek, / alkudtak, csaltak, pöröltek vagy ettek”, úgyhogy Jónás megfutamodik.¹³ Maga a beszélő is ironiával ábrázolja a prófétát, aki „lotykos, rongyos”,¹⁴ és a niniveiek kinevetik ahelyett, hogy hallgatnának rá. Groteszk Jónásnak az erőfeszítése is, ahogyan háromszor is nekifut az erőt próbáló feladatnak: először az első téren kiáltva hirdeti az Úr szavát verítékben és vérben forgó szemmel, majd a második este már „olyat bődült bozontos szája, / hogy azt hitték, a színre bika lép”, végül a királyi teremben már iszonyú átkot kiált a királyra és Ninivére.¹⁵ Itt magától értetődő a próféta felháborodása, és még inkább hangsúlyos az isteni kegyelem.

Az Úr kegyelmét erősíti a fénymotívum is Babitsnál, itt a kénköves lángok ellen-

¹¹ Uo. 460. o.

¹² Uo. 463. o.

¹³ Uo. 464. o.

¹⁴ Uo. 464. o.

¹⁵ Uo. 464–465. o.

pontjaként (melyre Jónás vár) a hit kifejezőjévé válik: a titkon kigyulladó, pislákoló tűz újra lángolhat. Ehhez kapcsolódik a termőföldre hulló és kicsírázó jó mag képe, szintén a hit kifejezőjeként:

„Mert látá az Úr, hogy ott egyik-másik
szívben még Jónás szava kicsírázik
mint a jó mag ha termőföldre hullott,
s pislog mint a tűz mely titkon kigyulladt.
S gondolta: „Van időm, én várhatok.
Előttem szolgálaim, a századok,
fujják szikrámat, míg láng lesz belőle;
bár Jónás ezt már nem látja, a dőre.”¹⁶

Ráadásul a babitsi szöveg kapcsolatot teremt a korábbi években hittanból tanultakkal is, a kénköves lángok Sodoma és Gomora 10. osztályban tanult történetét, a jó földre hulló mag képe pedig a magvető példázatát evokálja, amely 9. osztályos tananyag. Ez utóbbi egyébként az irodalomórák anyaga is; mindezáltal egyfajta kapcsolódási háló jön létre, mozgósítva a korábban elsajátított tartalmakat, készségeket, és nem utolsósorban mélyíti a bibliaismeretet.

Közös a két alkotásban, hogy az ember nem értheti Isten tervét, nem látja azt, amit az Úr. A Bibliából kiderül, hogy Jónás pont azt nem akarja elfogadni, ami Isten legfőbb attribútuma: a szeretet és az irgalom, a kegyelem: „*Azért akartam először Tarsísba menekülni, mert tudtam, hogy te kegyelmes és irgalmas Isten vagy, türelmed hosszú, szereteted nagy, és visszavonhatod még a veszedelmet.*” (Jón 4,2) Babitsnál a betoldásban pedig Jónás meg is fogadja, hogy a negyvenből fennmaradó harmincnegyzelven napig böjtöl és imádkozik, és a pusztában marad, amíg el nem pusztul Ninive. És az Úr mindkettőben megmutatja egy példázat segítségével, hogy Jónásnak nincs igaza. A Bibliában Isten úgy intézi, hogy egy ricinusbokor nőjön Jónás feje fölé, hogy megvédje a rosszulléttől; amelynek Jónás nagyon örül, akárcsak Babitsnál, azonban nála Jónás maga lel a fára felfutó, nagylevelű, árnyékot adó tökre. Ám a növény, miután egy féreg megszúrja, elszárad. Isten ezzel mutatja, hogy ha Jónás szánja a bokrot, mennyivel inkább érez hasonlóan Isten Ninivével szemben. Babits itt kitágítja az értelmezést: Isten örökkévalóságával szemben az ember parányi, és eljön az idő, amikor már nem lesz sem Ninive, sem Jónás, sem a tök, hanem mások lépnek a helyükre, „...s negyven nap, negyven év, vagy ezer-annyi / az én szájamban ugyanazt jelenti” – mondja az Úr a parafrázisban.¹⁷

¹⁶ Uo. 467. o.

¹⁷ Uo. 469. o.

A két alkotás feldolgozását a nyelvezet és a stílus miatt is érdemes választani. Már a bibliai Jónás próféta könyve is tartalmaz humoros, ironikus elemeket, mint például, hogy Jónás hiába menekül az Úr elől, végül mégiscsak oda megy, ahova ő küldte; ahogyan az is, hogy nehezen hihetőnek tűnik, hogy a próféta küldetése rögtön ennyire sikeresnek bizonyul; vagy az, hogy Jónás pont azt veti Isten szemére, hogy szeretete nagy és türelme hosszú (amit egyébként saját maga is megtapasztalt hiábavaló, eleve kudarcra ítélt menekülése során), és az Úrnak egy példázattal kell megértetnie Jónással, hogy miért döntött úgy, hogy Ninivét nem pusztítja el, és azzal indokolja, hogy szánja a bűnös várost, hogy az ott élők nem tudnak különbséget tenni a jobb és a bal kezük között. Végeredményben ironikus az is, hogy Isten mennyit vesződik Jónással, míg az elfogadja az akarátát, míg a pogány, bűnös város a próféta egy figyelmeztető mondatára megtér, és bűnbánatot tart.

Babits *Jónás könyvében* még inkább szatirikus, hogy a niniveiek nem térnek meg, mégis megmenekülnek. Ez a fő mozzanat a próféta szolgálatot is megkérdőjelezi: mi értelme akkor a küldetésnek? Továbbá a többi helyen is felnagyítja a humoros, ironikus vonásokat. Realista, ugyanakkor ironikus vonás már a mű elején, hogy Jónás azért merül álomba a hajón, mert a vihartól hánykolódó hajó elcsigázta, és mindent kiadott magából. Ez a rosszullet visszatér a parafrázis végén, amikor a pusztában a napszúrástól rosszul lesz: „...úgy érzé, minden körülötte himbál, / mintha megint a hajón volna; gyomra / kavargott, és gyötrőn égette szomja.”¹⁸ A következő komikus mozzanat, hogy a kormányos csak véletlenül botlik bele, és itt az alvó próféta nemtörődömsége ellentétet is alkot a hajósok riadalmával. Naturalisztikus-komikus, szatirikus, amikor Jónás az imádságtól (amely itt inkább hasonlít perlekedésre) kifulladásra kerül a cet gyomrában, és annak kopoltyúján keresztül próbál levegőt szívni. A történet sem ott ér véget, ahol a bibliai próféta irat: Jónás szemszögéből még egy utolsó pillantást vetünk a bűnös városra, melyben érvényesül az ítélkező, de humoros, önironikus látásmód: „A szörnyű város mint zihálva roppant / eleven állat, nyúlt el a homokban.”¹⁹

Ezek a humoros-ironikus-parodisztikus-szatirikus elemek fontos szerepet töltenek be a jelentésképzésben, ahogyan abban is, hogy általuk közelebb kerülhet a bibliai szöveg a középiskolás korosztályhoz.

Babits Mihály *Jónás könyve* jó példa arra, hogy hogyan lehet a szépirodalmi alkotásokat felhasználni hittanórán (akárcsak irodalomórán a Bibliát!) a bibliai üzenet, a teológiai mondanivaló közvetítésére a jelentésrétegek segítségével. Az interdiszciplináris szemlélet felől megközelítve a hitoktatást, kézenfekvő a hittanórán segítségül hívni az irodalmat (ahogyan ez fordítva is gyümölcsöző) annak érdekében, hogy idővel kialakuljon egy

¹⁸ Uo. 468. o.

¹⁹ Uo. 470. o.

holisztikus szemléletmód a tanulóknál, és képesek legyenek nagyobb összefüggéseket is átlátni. Ezzel nagyobb lesz az esély arra, hogy a hittanórán elsajátított ismeret ne csupán lexikális tudás maradjon, hanem beépüljön a gondolkodásmódjukba, a személyes viselkedésükbe, és készség szintjén a keresztény életvezetésük részévé váljon.

Hivatkozott művek

- A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet módosításáról. *Magyar Közlöny*, 2020/17. sz. 290–446. o. Web: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/>. (Letöltés: 2024. március 10.)
- Babits Mihály *összegyűjtött versei*. 4. kiad. S. a. rend. Kelevéz Ágnes. Osiris Kiadó, Budapest, 2019. 459–470. o.
- BÁNDY György: Jónás könyve mint szatirikus novella. *Keresztény Igazság*, 2017/3. sz. 10–15. o.
- BARDOCS Orsolya – ZOLLER Katalin: Integrációra alapozott tanulás és fogalomszervezés. A tantárgyi határok feloldása és a fogalomelsajátítás, illetve -szervezés kapcsolata. *Gyermeknevelés*, 5. évf. 2017/3. sz. 46–57. o. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2017.3.46.57>
- BÉRES Tamás et al.: *Szólj! Evangélikus hittankönyv 11. osztályosok részére*. Luther Kiadó, Budapest, 2023.
- CSORBÁNÉ FARKAS Zsófia Anna – PETHŐ-UDVARDI Andrea: *Vándorúton. Evangélikus hittankönyv 4. osztályosok részére*. Luther Kiadó, Budapest, 2023.
- DÁVIDHÁZI Péter: „És sorsot vetének”. A kihagyás poétikája Babits Jónás könyvében. In: Sárközi Éva (szerk.): *Nyugat népe. Tanulmányok a Nyugatról és koráról*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2009. 361–387. o.
- Evangélikus hitoktatási tantervek. <https://hitoktatasi.lutheran.hu/tantervek/>. (Letöltés: 2024. február 27.)
- JAUSS, Hans Robert: Jónás könyve – Az „idegenség hermeneutikájának” egy paradigmája. In: uő: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. 373–395. o.
- Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára. *Oktatási Hivatal*, https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf. (Letöltés: 2024. március 1.)
- LANGENHORST, Georg: Bibel und moderne Literatur. Perspektiven für Religionsunterricht und Religionspädagogik. In: Gottfried Adam et al. (szerk.): *Bibeldidaktik. Ein Lese- und Studiebuch*. 3. kiad. LIT Verlag, Münster, 2009. 237–246. o.
- MESTERHÁZY Balázs – SÁNDOR Éva – SÓLYOM Anikó: *Víztükör. Evangélikus hittankönyv 8. osztályosok részére*. Luther Kiadó, Budapest, 2022.
- SCHEIN Gábor: A szatíra, a megbocsátás és a humor kérdései Babits Jónás könyvében. In: Kelevéz Ágnes – Lengyel Imre Zsolt (szerk.): *„Ki mit lát belőle”. Nézőpontok Babits lírájának értelmezéséhez*. Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 2017. 131–145. o.